

■ **Małżeństwa dorosłych z dziećmi w RFN**

Joanna Dobrowolska-Polak

Uznanie przez niemiecki sąd małżeństwa nieletniej dziewczynki z dorosłym mężczyzną za prawnie ważny związek, wymagający poszanowania w RFN, dokonane 12 maja 2016 r., wywołało dyskusje etyczne, moralne i prawne w całej Europie. W efekcie medialnego rozgłosu sprawa małżeństw dzieci stała się tematem konferencji ministrów sprawiedliwości krajów związkowych Niemiec. Podsumowując tę konferencję 10 czerwca 2016 r. dziennik „Bild” opublikował artykuł, przedrukowany przez wiele europejskich gazet, także polskich, o liczbie nieletnich kobiet pozostających w efektywnych związkach małżeńskich z dorosłymi mężczyznami w Niemczech.

Małżeństwa z dziećmi na świecie

Małżeństwa osób dorosłych z nieletnimi, głównie dziewczynkami są jednym z podstawowych wyzwań dla obrońców praw dzieci we współczesnym świecie. Co czwarta kobieta na świecie (26%) mająca obecnie 20-24 lata, weszła w związek małżeński przed 18. rokiem życia, a co dwunasta (8%) przed osiągnięciem 15. roku życia. Na Bliskim Wschodzie i w państwach Maghrebu procent kobiet, które zawarły (lub w których imieniu zawarto) związek małżeński przed 18. i 15. rokiem życia wynosi odpowiednio 18% i 4 %, jednak w Afryce Zachodniej i Środkowej już 42% i 14%, w Afryce Subsaharyjskiej 37% i 12%, we Wschodniej i Południowej Afryce 33% i 9%. Najwyższe miano odnotowuje się w Azji Południowej - 44% i 17%¹. W praktyce oznacza to, że na świecie żyje obecnie 700 mln dziewcząt poniżej 18. roku życia pozostających w związkach małżeńskich i quasi-małżeńskich, 125 mln z nich w Afryce. 40 mln afrykańskich

¹ UNICEF. Child global database. Child marriage, November 2015 [data. unicef.org].

Redakcja:

Radostaw Grodzki
Jacek Kubera
(redaktor naczelny)
Piotr Kubiak
Krzysztof Malinowski

Korekta:

Hanna Różanek

Nr 245/2016
14.06.16

ISSN 2450-5080

Biuletyny dostępne
także dzięki:
NEWSLETTER IZ
FACEBOOK
SCRIBD
LINKEDIN
TWITTER

dziewczynek wyszło za mąż będąc w wieku niższym niż 15 lat².

W myśl międzynarodowych standardów ochrony dzieci, w tym powszechnie obowiązujących konwencji: Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, a także uwzględniając orzeczenia Komitetu Praw Dziecka, stojącego na straży przestrzegania Konwencji Praw Dziecka, małżeństwo musi być zawarte w wyniku swobodnej i pełnej zgody stron, o której nie może być mowy w przypadku osób nieletnich, szczególnie tych poniżej 16. roku życia.

Kulturowo-religijny problem w Niemczech

Obecny problem w Niemczech z oceną małżeństw dorosłych z dziećmi jest trudnym przypadkiem sądowym. W wyniku fali migracyjnej do Niemiec przybyli małżonkowie, którzy zgodnie z prawem i kulturą państw pochodzenia zawarli tam legalne związki. W państwach europejskich zawarcie związku między tymi osobami - z racji niepełnoletności jednego z małżonków, zazwyczaj żony - byłoby niemożliwe i nielegalne, a trwanie związku niesformalizowanego byłoby traktowane jako molestowanie nieletnich. Choć prawo niemieckie nie dopuszcza zawierania małżeństw przez osoby nieletnie, to nie rozstrzyga jednak, jak traktować nieletnich małżonków pozostających w efektywnych związkach zawartych poza granicami Niemiec.

W Niemczech problem małżeństw dorosłych z nieletnimi dotyczy głównie Syryjczyków, Afgańczyków i Irakijczyków, czyli obywateli państw pochodzenia największych grup migranckich z ostatniej fali migracyjnej. W państwach tych odsetek kobiet zawierających związek małżeński przed ukończeniem 18. i 15. roku życia wynosi (odpowiednio) w Syrii 13% i 3%, Afganistanie 40% i 15% oraz Iraku 24% i 5%.

Zgodnie z doniesieniami dziennika „Bild” w Bawarii odnotowano dotychczas napływ 550 małżeństw zawartych pomiędzy osobą dorosłą a dzieckiem, które w momencie przybycia do Niemiec miało mniej niż 18 lat. W Badenii-Wirtembergii zarejestrowano 117 takich małżeństw, a w Nadrenii Północnej-Westfalii 188. Spośród małżeństw zidentyfikowanych w Bawarii 161 zawartych było z osobami, które w momencie przybycia do RFN miały mniej niż 16 lat³.

„Bild” przywołał, ale nie opisał, orzeczenie bawarskiego sądu z 12 maja 2016 r. w sprawie 22-letniej mężczyzny i jego 14-letniej żony, które od miesiąca bulwersuje obrońców praw dzieci w całej Europie. Rozpatrywana przez sąd sprawa dotyczyła nieletniej syryjskiej dziewczynki, wydanej za mąż w wieku 6 lat, która - poszukując azylu - wraz z mężem w 2015 r. przyjechała do Niemiec. Małżeństwo to naruszało nawet islamski minimalny wiek zdolności kobiety do małżeństwa, określany w prawie szariatu na 13 lat, ale - na co zezwala szariat - ograniczenie wiekowe mogło zostać pominięte, ponieważ wesele pary zostało już przeprowadzone.

² UNICEF. A Profile of Child Marriage in Africa, 23 November 2015.

³ *Kinder-Ehe hat. Deutschland erreicht*, „Bild” 10.06.2016, <http://www.bild.de/politik/inland/kinder/ehe-hat-deutschland-erreicht-46235142.bild.html/>.

Po przybyciu do RFN Urząd ds. Młodzieży rozdzielił tę rodzinę. Mężczyzna złożył jednak wniosek o uznanie ważności syryjskiego dokumentu zawarcia związku małżeńskiego, co sąd w Bambergu uczynił 12 maja 2016 r., potwierdzając obowiązywanie syryjskiego dokumentu małżeństwa także na gruncie niemieckiego prawa. Sąd ocenił jedynie sytuację między wyznawcami sunnickiego odłamu islamu⁴ i rozwiązanie to nie ma zastosowania do małżeństw międzyreligijnych (muzułmańsko-chrześcijańskich). Wyrok o takiej treści oznacza jednak, że sędziowie, przyjmując zasadę poszanowania związków małżeńskich zawartych zgodnie z prawem państw odmiennych kulturowo od Europy, opowiedzieli się przeciwko ochronie zdrowia oraz poszanowaniu podstawowych praw i swobód ludzi, w tym dzieci, przebywających na terytorium państw-stron Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności Rady Europy. Opowiedzieli się też przeciwko zwyczajom i normom społecznym, etycznym i kulturowym obowiązującym w Niemczech. Nawet założenie jedynie czasowego pobytu w RFN osób związanych tym związkiem małżeńskim nie wydaje się wystarczającym argumentem uzasadniającym naruszenie bardzo ważnych europejskich norm. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że Federalny Trybunał Sprawiedliwości będzie kolejną instancją rozpatrującą tę sprawę. Może on odmówić uznania ważności dokumentu małżeństwa osoby dorosłej z dzieckiem i uzasadnić swoją decyzję obroną istniejącego porządku publicznego w Niemczech.

Problem wcześniej zawieranych małżeństw i związków quasi-małżeńskich jest obecny w Niemczech od dekad w społecznościach tureckiego pochodzenia. Tureccy rodzice wydają córki za mąż znacznie wcześniej niż rodzice nietureckiego pochodzenia. Co siódma kobieta tureckiego pochodzenia z grupy w wiekowej 15-35 lat deklaruowała staż małżeński długości 10-17 lat (wśród imigrantek polskiego pochodzenia nawet nie co setna). Niemal co trzydziesta imigrantka tureckiego pochodzenia rodziła pierwsze dziecko w wieku 12-15 lat, co trzynasta w wieku 16-17 lat, a co piąta w wieku 18-19 lat⁵. Dotychczasowa skala problemu była jednak zdecydowanie mniejsza od obecnie prawdopodobnej. W Turcji bowiem odsetek kobiet zawierających związek małżeński przed ukończeniem 18. i 15. roku życia wynosi (odpowiednio) 15% i 1%.

Zderzenie kultur

Kulturowo-religijne zwyczaje społeczeństw afrykańskich i azjatyckich, szczególnie te, które są związane z ograniczeniem praw kobiet na rzecz męskich członków rodziny i dotyczą roli kobiet w rodzinie i społeczeństwie, m.in. w zakresie zawierania małżeństw czy obrzezania kobiet, są obce europejskiej kulturze. Niemniej jednak wraz z napływem imigrantów z Azji i Afryki państwa europejskie stanęły przed koniecznością oceny legalności zwyczajów przybyszy w kontekście europejskich norm i standardów prawnych. Funkcjonujący w XX w. niemal bezwzględny prymat polityki wielokulturowości, przy zminimalizowanych działaniach asymilacyjnych państw, doprowadził

⁴ OLG Bamberg, Beschluss v. 12.05.2016 - 2 UF 58/16, Wirksamkeit der in Syrien geschlossenen Ehe einer zum Eheschließungszeitpunkt 14-Jährigen mit einem Volljährigen, [http://www.gesetze-bayern.de/\(X\(1\)S\(pgi1bzptr3q2vx3aqepfy5h\)\)/Content/Document/Y-300-Z-BECKRS-B-2016-N-09621?hl=true&AspxAutoDetectCookieSupport=1/](http://www.gesetze-bayern.de/(X(1)S(pgi1bzptr3q2vx3aqepfy5h))/Content/Document/Y-300-Z-BECKRS-B-2016-N-09621?hl=true&AspxAutoDetectCookieSupport=1/).

⁵ J. Dobrowolska-Polak, N. Jackowska, M. Nowosielski, M. Tujdowski, *Niemcy po zjednoczeniu. Społeczeństwo - wielokulturowość - religie*, Poznań 2013, s. 161.

do przyznawania w wielu państwach europejskich, w tym w RFN i Francji, priorytetu kulturowo-religijnym zwyczajom imigrantów. Istotna dla zmiany tego paradygmatu była tocząca się przed francuskim sądem w 1992 r. sprawa przeciwko rodzicom dziewczynek, którzy dokonali na nich obrzezania. Była ona szeroko komentowana w mediach europejskich. Uznanie obrzezania dziewczynek za okaleczanie dzieci i penalizacja tego czynu, a także szeroka debata wokół tej sprawy doprowadziły do zmian w świadomości oraz nastawieniu francuskiego społeczeństwa i przedstawicieli administracji publicznej. W jej wyniku ofiary i potencjalne ofiary objęto ochroną i pomocą prawną.

Dyskusja wokół francuskiej sprawy sądowej była jednym z czynników, które znacząco wpłynęły na zmiany w politykach imigracyjnych państw europejskich. Wsparta ona proces odchodzenia od polityki wielokulturowości na rzecz asymilacji imigrantów do kultury europejskiej. Wyniki tego procesu w Niemczech już w 2010 r. podsumowali wspólnie kanclerz Angela Merkel (*CDU*) i Horst Seehofer (*CSU*), którzy na zjeździe programowym obu partii oświadczyli, że „multikulti ist tot” [wielokulturowość jest martwa] i opowiedzieli się za wielopłaszczyznową integracją imigrantów do niemieckiej kultury przewodniej. Majowy wyrok sądu nie jest jednak zgodny z kierunkiem polityki imigracyjnej rządu Niemiec.

Tezy zawarte w tekście wyrażają jedynie opinie autora.

Tekst powstał w ramach Serii Specjalnej Biuletynów IZ poświęconej bieżącym problemom masowych migracji ludności z terenów objętych konfliktami do Europy. Prezentowane zagadnienia obejmują kwestie skutków społecznych, percepcji i nastawienia opinii publicznej, oraz wyzwań politycznych i ekonomicznych związanych z napływem uchodźców w Niemczech, Polsce, a także innych krajach Europy. Kolejne numery Biuletynu będą przybliżyły te kwestie z różnych perspektyw.

Joanna Dobrowolska-Polak - dr, adiunkt w Instytucie Zachodnim, zajmuje się problemami pokoju i bezpieczeństwa na świecie, głównie konfliktami zbrojnymi oraz polityką zagraniczną, rozwojową i humanitarną państw, autorka kilkudziesięciu publikacji i ekspertyz dla MSZ RP.